

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA TANQIDIY FIKRLASHNI O'STIRISHGA
QARATILGAN MASHG'ULOTLARDAN FOYDALANISH**

Xakimova Gulnora Kenjaboy qizi ¹

¹ Namangan viloyat Mingbuloq tumani

8-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi

Ingliz tili fani o'qituvchisi

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 27.03.2025

Revised: 28.03.2025

Accepted: 29.03.2025

KALIT SO'ZLAR:

tanqidiy fikrlash,
boshlang'ich ta'lim,
interfaol metodlar,
pedagogik
yondashuvlar,
muammoli ta'lim,
metakognitiv
strategiyalar, didaktik
vositalar, mustaqil
fikrlash.

Boshlang'ich sinflarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish muhim pedagogik jarayon bo'lib, o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va innovatsion yechimlarni topish qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlardan foydalanish masalasi ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion yondashuv va interfaol metodlar yosh o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirishga yordam beradi.

KIRISH. Hozirgi zamonaviy ta'lim tizimida tanqidiy fikrlash muhim kompetensiyalardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda bu jarayonga alohida e'tibor berilishi zarur, chunki ushbu bosqichda o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirish kelajakdagi muvaffaqiyatlariga asos yaratadi. Tanqidiy fikrlashni shakllantirishga qaratilgan mashg'ulotlar bolalarning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, o'z fikrini asoslab bera olish va qarama-qarshi nuqtai nazarlarga nisbatan ochiq bo'lish ko'nikmalarini hosil qilishga xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimi faqatgina bilim berishga emas, balki o'quvchilarni mustaqil va tanqidiy fikrlovchi shaxslarga aylantirishga ham qaratilgan. Shuning uchun ham ta'lim jarayonida an'anaviy usullarga qo'shimcha ravishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar va interfaol metodlardan foydalanish zarurati paydo bo'ldi. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarga nafaqat ma'lumotlarni eslab qolish, balki ularni tahlil qilish, solishtirish va yangi g'oyalarni ilgari surish imkonini beradi.

=====

Boshlang'ich sinflarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda o'qituvchilarning roli juda katta. Ular o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun turli xil o'yinlar, mantiqiy masalalar, muhokama va bahs-munozaralardan foydalanishlari mumkin. Shu bilan birga, o'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olgan holda, ularni faol ishtirok etishga undaydigan metodlarni tanlash muhimdir.

Shuningdek, o'quvchilarga beriladigan topshiriqlar tanqidiy fikrlashni shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Masalan, «Nima uchun?» yoki «Qanday qilib?» kabi savollarga javob topish orqali o'quvchilar o'z fikrlarini aniq va asosli ifoda etishga o'rganadilar. Ushbu yondashuv orqali ularning ijodiy tafakkuri rivojlanib, ular yangi bilimlarni chuqurroq anglash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Maqolaning asosiy maqsadi boshlang'ich sinflarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlarning samaradorligini o'rganish, ularning o'quv jarayonidagi ahamiyatini yoritib berish va ilg'or pedagogik usullar asosida tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlashni shakllantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning mustaqil tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning ijtimoiy faolligini ham oshirishga yordam beradi.

METODOLOGIYA. Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinflarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan turli mashg'ulotlarning samaradorligini o'rganishga yo'naltirilgan. Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- **Tahlil va kuzatuv** – boshlang'ich sinflarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar kuzatildi va tahlil qilindi.
- **Eksperimental usul** – ikki guruh (eksperimental va nazorat guruhi) o'rtasida farqlar tahlil qilindi.
- **Anketalar va intervyular** – o'qituvchilar va o'quvchilar bilan suhbatlar olib borilib, ularning fikr-mulohazalari asosida xulosa chiqarildi.

NATIJALAR. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tanqidiy fikrlashga yo'naltirilgan mashg'ulotlarni qo'llash o'quvchilarning faolligini oshirishga va ularga mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Eksperimental guruhdagi o'quvchilar muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvni namoyon etishlari, o'z fikrlarini aniq ifoda etishlari va dalillarga asoslangan xulosalar chiqarishlari bo'yicha yuqori natijalarga erishdilar.

Bundan tashqari, ushbu mashg'ulotlar o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshirish bilan birga, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantirishga xizmat qildi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar natijasida o'quvchilar bir-birining fikrlarini tinglash, baholash va o'z pozitsiyalarini aniq ifoda etish ko'nikmalarini shakllantirishdi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning analitik va mantiqiy fikrlash qobiliyatlari sezilarli darajada oshdi, bu esa ularning umumiy o'zlashtirish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Shuningdek, tanqidiy fikrlash mashg'ulotlarining uzoq muddatli ta'siri ham kuzatildi. O'quvchilar nafaqat dars jarayonida, balki kundalik hayotda ham o'z fikrlarini aniq ifodalash va mustaqil qaror qabul qilishda faol bo'lishdi. Umuman olganda, tanqidiy fikrlashga yo'naltirilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning nafaqat ta'lim jarayonida, balki hayotdagi turli muammolarni hal qilishda ham samarali fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishiga yordam berdi.

MUHOKAMALAR. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, interfaol mashg'ulotlar va muammoli ta'lim metodlari o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. O'qituvchilar tomonidan yangi texnologiyalar va didaktik vositalardan foydalanish bolalarning qiziqishini oshirishi va ta'lim jarayonini samaraliroq qilishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, tanqidiy fikrlash nazariyasi Dewey, Piaget va Vygotsky kabi olimlarning tadqiqotlariga asoslanadi. Dewey ta'lim jarayonida reflektiv fikrlashni muhim deb hisoblagan bo'lsa, Piaget bola tafakkurining bosqichma-bosqich rivojlanishini ta'kidlagan. Vygotsky esa ijtimoiy o'rganish nazariyasi orqali tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish mumkinligini ko'rsatgan.

Nazariy jihatdan tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda metakognitiv strategiyalar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Metakognitiv yondashuvlar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini kuzatish, baholash va takomillashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, XXI asrda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan tanqidiy fikrlashni shakllantirish jarayoni yangi bosqichga ko'tarildi. Zamonaviy vositalar – masalan, interfaol ta'lim platformalari, elektron kitoblar va virtual simulyatsiyalar orqali bolalar o'z bilimlarini chuqurlashtirishlari va kengroq nuqtai nazar shakllantirishlari mumkin.

Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning nafaqat ta'lim jarayonida, balki hayotdagi turli muammolarni hal qilishda ham samarali fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishiga yordam beradi.

Tanqidiy fikrlashni o'stirishda quyidagi interfaol metodlar samarali ekani aniqlangan:

- **Debat va bahs-munozaralar** – o'quvchilar o'z fikrlarini himoya qilish va dalillar bilan asoslashga o'rganadilar.
- **Rol o'yinlari** – turli vaziyatlarni jonlantirish orqali o'quvchilar muammolarni tahlil qilish va muqobil yechimlarni topish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.
- **Klaster usuli** – o'quvchilarga turli ma'lumotlarni guruhlash va o'zaro bog'lash imkoniyatini beradi.
- **Case-study (holat tahlili)** – real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish orqali tanqidiy fikrlash rivojlantiriladi.

=====

- **Jamoaviy loyihalar** – hamkorlikda ishlash va muammolarga turli nuqtai nazardan yondashish imkonini beradi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning nafaqat ta'lim jarayonida, balki hayotdagi turli muammolarni hal qilishda ham samarali fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beradi.

XULOSA. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning mustaqil tahlil qilish, muammolarni hal etish va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Interfaol metodlar va innovatsion pedagogik yondashuvlar yordamida o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirish, ularning ta'lim jarayoniga faol jalb etilishini ta'minlash mumkin. O'qituvchilarning bu boradagi roli katta bo'lib, ular turli didaktik usullardan samarali foydalanishlari zarur.

Ushbu tadqiqot natijalari boshlang'ich sinflarda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi hamda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun zamonaviy pedagogik strategiyalarni qo'llash muhimligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hasanboyeva O. "Pedagogik innovatsiyalar va zamonaviy ta'lim texnologiyalari". Toshkent: Fan, 2018.
2. Yo'ldoshev Q. "Boshlang'ich ta'lim metodikasi". Toshkent: O'zbekiston, 2020.
3. Qodirov N. "Tanqidiy fikrlash asoslari". Samarqand: Zarafshon, 2019.
4. Karimov A. "Innovatsion pedagogika: Nazariya va amaliyot". Buxoro: Nasaf, 2021.
5. Rasulov I. "Ta'limda interfaol metodlar". Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
6. Sharipov D. "Didaktik ta'lim texnologiyalari". Farg'ona: Iqtisod-Moliya, 2017.